

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)
SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania R. K.
od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie
o wysokość emerytury policyjnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 kwietnia 2024 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. akt III AUa 849/21,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Krzysztof Rączka Piotr Prusinowski Romualda Spyt

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 listopada 2021 r., sygn. akt III AUa 849/21, Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyniku apelacji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z 15 marca 2021 r., sygn. akt V U 2185/19 i oddalił odwołanie R. K. od decyzji organu rentowego z 4 grudnia 2017 r. oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz strony pozwanej kwotę 180 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego; zasądził od wnioskodawcy na rzecz strony pozwanej kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

W sprawie ustalono, że R. K., ur. [...] r., w okresie od 1 stycznia 1973 r. do 31 maja 1982 r. pełnił służbę w Komendzie Powiatowej MO w K.. Po przyjęciu do służby objął stanowisko oficera operacyjnego Referatu d/s Służby Bezpieczeństwa i po odbyciu kursu pionu paszportów z dniem 1 stycznia 1975 r. podjął pracę jako referent SB. Wykonywał czynności administracyjno - biurowe, przyjmował interesantów, wydawał druki i wnioski paszportowe, kompletował dokumentację i wydawał paszporty oraz inne dokumenty niezbędne do przekroczenia granicy. Od 1 czerwca 1975 r. do 31 grudnia 1982 r. pracował początkowo jako inspektor Sekcji Paszportów KPMO w K., a następnie jako starszy inspektor Wydziału Paszportów Komendy Wojewódzkiej MO w O. i wykonywał takie same czynności jak opisane powyżej. Od 1 października 1979 r. do 20 maja 1982 r. wnioskodawca zaliczony był w etatowy stan podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej w Legionowie. Od 1 stycznia 1984 r. pełnił służbę jako st. inspektor Wydziału II KWMO w O.. Zajmował się operacyjnym zabezpieczaniem polowań dewizowych na terenie województwa [...], operacyjnym zabezpieczeniem międzynarodowego ruchu osobowego, w tym organizacją dopływu wiedzy na temat cudzoziemców, którzy zamierzali przyjechać na teren woj. opolskiego. Od 16 sierpnia 1985 r. do 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca pełnił służbę jako st. inspektor Grupy V SB Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych w K. i zabezpieczał kontrwywiadowcze przemysł na terenie właściwości Urzędu.

Wnioskodawca obecnie posiada przyznane prawo do emerytury.

W załączniku do decyzji z 4 grudnia 2017 r. wskazano, iż okres od 1 stycznia 1973 r. do 31 lipca 1990 r. liczony jest po 0,0% i jest to okres określony w art. 13b ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu

Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 708).

Decyzją z 4 grudnia 2017 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji ponownie ustalił wysokość emerytury wnioskodawcy od 1 października 2017 r. W decyzji wskazano, że podstawę wymiaru świadczenia stanowi kwota 6109,43 zł. Emerytura wynosi 52% podstawy wymiaru, a jej łączna wysokość wyniosła 2069,02 zł.

Wyrokiem z 15 marca 2021 r., sygn. akt V U 2185/19, Sąd Okręgowy w Opolu zmienił zaskarżoną decyzję Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy R. K. prawo do emerytury policyjnej od 1 października 2017 r. w kwocie ustalonej z pominięciem art. 15c ustawy z 18 lutego 1994 roku o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 708 ze zm.).

Apelację od powyższego wyroku wniósł organ rentowy, zarzucając mu naruszenie art. 232 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c.; art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 252 k.p.c.; art. 233 § 1 k.p.c.; 232 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c.; art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. c *tiret* szóste w zw. z art. 15c ust. 1 - 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno - Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2020 r., poz. 723 z późn. zm.) oraz art. 13a ust. 5 ustawy zaopatrzeniowej w zw. z § 14 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 grudnia 2018 r. w sprawie trybu postępowania i właściwości organu w zakresie zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony

Państwa, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Celno- Skarbowej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2018 r., poz. 2373 z późn. zm.).

Sąd drugiej instancji dodatkowo ustalił, że wnioskodawca rozpoczął pracę w strukturach Służby Bezpieczeństwa od 1 stycznia 1973 r. zaczynając od stanowiska oficera operacyjnego. Z dniem 1 stycznia 1975 r. został referentem SB na ww. inspektora operacyjnego SB KP MO w K., a od 1 czerwca 1975 r. powierzono mu stanowisko inspektora Sekcji Paszportów KPMO w O. Od 1 czerwca 1982 r. pełnił służbę jako st. Inspektor Wydziału Paszportów KWMO w O., a od 1 stycznia 1984 r. jako st. Inspektor Wydziału II KWMO w O., natomiast od 16 sierpnia 1985 r. jako st. Inspektor Grupy V SB RUSW w K..

Po pozytywnej opinii Komisji Weryfikacyjnej wnioskodawca od 1 sierpnia 1990 r. pełnił służbę w Policji na stanowiskach: st. policjanta Sekcji Organizacyjnej Służby i Kierowania KRP w K., młodszego specjalisty Zespołu dyżurnych KRP w K., dyżurnego KRP w K., dyżurnego Powiatowego Sztabu Policji KPP w K. - do 30 kwietnia 1999 r.

Z opinii służbowej z 24 maja 1975 r. wynika, że wnioskodawca był bardzo dobrze oceniany jako pracownik sumienny i obowiązkowy, a także samodzielny. Z uwagi na przeciążenie pracą administracyjną w punkcie paszportowym wskazano, że dotychczas nie pracował z agenturą. Pomimo, że nie organizował pracy operacyjnej to jednak trafnie wytypował kilka jednostek, które zostały operacyjnie wykorzystane przez pracowników pracujących w ramach pionu II, III i IV. Podobnie pozytywnie oceniana była praca wnioskodawcy w kolejnych opiniach, co skutkowało skierowaniem do Wyższej Szkoły Oficerskiej w Legionowie.

W opinii służbowej z 18 czerwca 1985 r. wskazano na mierne efekty pracy wnioskodawcy, brak większego zaangażowania i inicjatywy, co tłumaczono uciążliwymi dojazdami do pracy z K..

W kolejnej opinii służbowej z 10 grudnia 1987 r. wnioskodawca został oceniony bardzo dobrze. Wskazano, iż był wielokrotnie wyróżniany w formie pieniężnej, w tym czterokrotnie za uzyskanie bardzo dobrych wyników na odcinku rozpoznawania i wykrywania wrogiej i szkodliwej działalności środowisk opozycyjnych. Podkreślono, że wnioskodawca uzyskuje bardzo dobre wyniki na

odcinku organizacji środków pracy operacyjnej oraz złożonych politycznie spraw ewidencji operacyjnej.

Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok, uznając apelację za zasadną.

Sąd odwoławczy wskazał, że zarzut apelującego sprowadzający się do naruszenia art. 178 ust. 1 Konstytucji RP i odmowy uznania mocy obowiązującej przepisom ustawy zaopatrzeniowej nie jest uzasadniony, gdyż wydany w sprawie wyrok przez Sąd Okręgowy jest wynikiem dokonania indywidualnej w sprawie wykładni przepisów znajdujących zastosowanie w stosunku do wnioskodawcy i oceny zaistnienia przesłanek warunkujących obniżenie emerytury. Taka ocena została dokonana w wyniku analizy wykonywanych obowiązków przez wnioskodawcę w okresie od 1 stycznia 1987 r. do 15 stycznia 1990 r. pod kątem dyspozycji art. 13b ustawy zaopatrzeniowej.

Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym zostało zainicjowane postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie z 24 stycznia 2018 r., a zatem ponad 2 lata przed wydaniem zaskarżonego wyroku. Jak wynika z informacji dostępnych na stronie internetowej Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie odwoływano terminy posiedzeń w tej sprawie. Należy dodatkowo wziąć pod uwagę datę wniesienia odwołania od zaskarżonej w niniejszej sprawie decyzji (styczeń 2018 r.) i już wieloletni czas oczekiwania wnioskodawcy na rozpoznanie przez sąd powszechny jego odwołania od tej decyzji, to dalsze oczekiwanie sądu na zakończenie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, w sposób niepozostawiający żadnych wątpliwości, skutkowałoby naruszeniem konstytucyjnego prawa skarżącego do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji).

Organ emerytalny, na mocy ww. przepisów i w oparciu o informację otrzymaną z Instytutu Pamięci Narodowej, co do przebiegu służby wnioskodawcy wydał zaskarżoną decyzję, obniżając jego emeryturę. Istota sporu w niniejszym postępowaniu sprowadza się do ustalenia czy wnioskodawca w okresie od 1 lipca 1973 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, określoną w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej.

W zaświadczeniu, na podstawie którego została wydana zaskarżona decyzja, Instytut Pamięci Narodowej powołał się wyłącznie na art. 13b ustawy o zaopatrzeniu

emerytalnym funkcjonariuszy. Wskazana informacja jest wydawana przez IPN w trybie art. 13a ustawy zaopatrzeniowej, na wniosek organu emerytalnego (ust. 1) i jest ona równoważna z zaświadczeniem o przebiegu służby (ust. 5). Informacja taka sporządzana jest dla potrzeb obliczenia zaopatrzenia emerytalnego przysługującego funkcjonariuszowi. Powyższe zaświadczenie jest dokumentem urzędowym, a skutki procesowe wywołane w postępowaniu cywilnym przez złożenie dokumentu urzędowego wynikają z treści przepisu art. 244 k.p.c.

W ustalonym i jednolitym orzecznictwie sądowym, wypracowanym w sprawach ustalenia wysokości emerytury policyjnej byłego funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa na kanwie informacji o przebiegu służby w organach bezpieczeństwa nie podlega dyskusji, że Sąd powszechny, rozpoznający sprawę w wyniku wniesienia odwołania od decyzji organu emerytalnego w sprawie ponownego ustalenia wysokości emerytury lub renty policyjnej nie jest związany treścią informacji o przebiegu służby przedstawionej przez Instytut Pamięci Narodowej - zarówno co do faktów (ustalonego w tym zaświadczeniu przebiegu służby) jak i kwalifikacji prawnej tych faktów (zakwalifikowania określonego okresu służby jako służby w organach bezpieczeństwa państwa). Tę samą zasadę należy przenieść do informacji IPN co do okresów służby na rzecz totalitarnego państwa. Związanie to obejmuje jedynie organ emerytalny, który przy wydawaniu decyzji musi się kierować danymi zawartymi w informacji o przebiegu służby. Ustalenia faktyczne i interpretacje prawne IPN nie mogą natomiast wiązać sądu - do którego wyłącznej kompetencji należy ustalenie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia w przedmiocie prawa do emerytury i renty policyjnej i ich wysokości oraz odpowiednia kwalifikacja prawna (subsumpcja) ustalonych faktów (patrz: postanowienie Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2011 r., II UZP 10/11 oraz szereg orzeczeń Sądów Apelacyjnych a także postanowienie NSA z 12 stycznia 2018 r., I OSK 2848/17).

Istotą nowelizacji ustawy zaopatrzeniowej dokonanej nowelą z 16 grudnia 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 2270), która weszła w życie od 1 stycznia 2017 r. było wprowadzenie takich rozwiązań, które w pełniejszym zakresie zapewniłyby zniesienie przywilejów emerytalno - rentowych związanych z pracą w aparacie bezpieczeństwa PRL, poprzez ustalenie na nowo świadczeń emerytalnych i rentowych osobom pełniącym służbę na rzecz totalitarnego państwa w okresie od

22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., ponieważ wprowadzone na gruncie ustawy dezubekizacyjnej z 2009 r. rozwiązania okazały się w praktyce nie w pełni skuteczne. Chodziło o wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych przy ocenie służby byłych funkcjonariuszy na rzecz totalitarnego państwa poprzez precyzyjne wskazanie instytucji i formacji, w których służba miała taki właśnie charakter.

W świetle przepisu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej wystarczające jest formalne wykazanie, że wnioskodawca pełnił służbę w jednej z enumeratywnie wymienionych w tym przepisie instytucji czy formacji, która została uznana przez ustawodawcę za służbę na rzecz totalitarnego państwa. A zatem wystarczający jest fakt pełnienia służby w tych instytucjach i formacjach, natomiast rzeczywisty charakter zadań i obowiązków funkcjonariusza realizowanych w tych instytucjach i formacjach jest, w świetle tej normy, prawnie obojętny.

Powyższe skutkuje tym, że kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej podlega sądowej weryfikacji, ale jedynie w zakresie formalnej przynależności konkretnego funkcjonariusza do instytucji wymienionych w art. 13b ustawy. Ustawodawca w ustawie zaopatrzeniowej nie przewidział po stronie takiego funkcjonariusza uprawnienia do kwestionowania faktu pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa poprzez dowodzenie, że służba pełniona w tym czasie, we wskazanych w art. 13b instytucjach i formacjach, nie była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Wskazał natomiast, że funkcjonariusz, któremu obniżono świadczenie zaopatrzeniowe, może wystąpić do właściwego ministra o weryfikację spornych okresów jego służby w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej jeżeli uważa, że spełnił warunki, o których mowa w jej art. 8a. Nadto, ustawa przewiduje, że przepisów obniżających świadczenia nie stosuje się, jeżeli osoba uprawniona udowodni, że przed rokiem 1990 r. funkcjonariusz, bez wiedzy przełożonych współpracował i czynnie wspierał osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego (tak: art. 15c ust. 5, art. 22a ust. 5, art. 24a ust. 4 ustawy zaopatrzeniowej).

Sąd orzekający w oparciu o całokształt materiału dowodowego miał obowiązek samodzielnie ustalić i ocenić zgodnie z regułami wynikającymi z zasady

swobodnej oceny dowodów zakreślonej granicami art. 233 § 1 k.p.c. wszystkie okoliczności istotne dla sprawy, w tym zweryfikować informacje z IPN.

Wprowadzone art. 13b ustawy zaopatrzeniowej kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” jest pojęciem nowym. Ustawa nie zawiera jego legalnej definicji. Jednocześnie jest to pojęcie niedookreślone, którego treść podlega ustaleniu w procesie stosowania prawa. Zasadnicze wątpliwości interpretacyjne stały się bezpośrednim powodem oceny interpretacyjnej Sądu Najwyższego. W dniu 16 września 2020 r. Sąd Najwyższy w sprawie III UZP 1/20 podjął w składzie siedmiu sędziów uchwałę, że kryterium to powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że w pierwszej kolejności Sąd jest zobligowany do wyjaśnienia znaczenia zwrotów „służby na rzecz totalitarnego państwa”. Zgodnie z art. 13b za służbę na rzecz totalitarnego państwa uznaje się służbę od dnia 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w wymienionych cywilnych i wojskowych instytucjach i formacjach. W zakresie związanym okolicznościami faktycznymi sprawy dotyczy to służby w wymienionych w ust. 1 pkt 5e art. 13b ustawy służbach i jednostkach organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, ich poprzedniczkach, oraz ich odpowiednikach terenowych odpowiadających za szkolnictwo, dyscyplinę, kadry i ideowo - wychowawcze aspekty pracy w Służbie Bezpieczeństwa.

Ponadto w uzasadnieniu uchwały wskazano, iż skoro sądu powszechnego nie wiąże informacja o przebiegu służby, to w razie stosownego zarzutu przeciwko podstawie tej informacji, sąd będzie zobowiązany do rekonstrukcji jej przebiegu w konkretnym wypadku. Przedstawione przez ubezpieczonego kontrfakty będą oczywiście podlegać swobodnej ocenie (art. 233 § 1 k.p.c.) w myśl otwartego katalogu uwzględnianych okoliczności, w szczególności długości okresu pełnienia służby, jej historycznego umiejscowienia w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., miejscu pełnienia służby, zajmowanego stanowiska czy stopnia służbowego. W doktrynie zwrócono uwagę, by podczas weryfikacji przebiegu służby sięgać do opinii służbowych funkcjonariuszy. Ponadto Sąd Najwyższy wskazał, iż przebieg procesu będzie oscylował wokół procesowych zasad dowodzenia i rozkładu ciężaru dowodów, z uwzględnieniem dowodów *prima facie*, domniemań faktycznych

(wynikających chociażby z informacji o przebiegu służby) i prawnych oraz zasad ich obalania. Stąd też stwierdzenie pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. nie może być dokonane wyłącznie na podstawie informacji Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kryterium formalnej przynależności do służb), lecz na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka służących reżimowi komunistycznemu (art. 13b ust. 1 w związku z art. 13a ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994 r.).

Podniesione w tej kwestii zarzuty apelacyjne w odniesieniu do prawa materialnego i procesowego, ukierunkowane na związanie sądu informacją IPN w postępowaniu sądowym, są nietrafne w ocenie Sądu Apelacyjnego, w zakresie związania tymi dokumentami, co nie oznacza, że w okolicznościach sprawy indywidualna ocena materiału dowodowego była podstawą odmiennej oceny charakteru służby wnioskodawcy i w efekcie podstawą do wydania orzeczenia reformatoryjnego.

W konsekwencji dla zastosowania skutków z art. 15c ustawy, nie jest wystarczające jedynie stwierdzanie formalnej przynależności, czy pełnienia służby w wymienionych w art. 13b ustawy o cywilnych i wojskowych instytucjach, czy formacjach, ale wymagana jest również ocena merytoryczna dotycząca przebiegu rzeczywistego tej służby i pełnionych funkcji i ról lub braku udziału w zwalczaniu wszelkich ruchów wolnościowych i dążeń demokratycznych. Powołana uchwała Sądu Najwyższego jednoznacznie wyklucza automatyczne utożsamienie służby na rzecz formacji wyszczególnionych w powyższych przepisach, jako wystarczających do zmniejszenia świadczenia. Podejście wyłącznie schematyczne i formalistyczne organu rentowego w tej kwestii nie znajduje uzasadnienia, w oderwaniu od rzeczywistego rodzaju wykonywanych obowiązków w ramach pełnionej służby.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, indywidualna ocena przebiegu spornej służby wnioskodawcy daje podstawy do oceny, iż była to działalność na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. Istotny jest rzeczywisty charakter wykonywanych przez niego obowiązków.

Wnioskodawca składając zeznania na rozprawie 5 marca 2021 r. wskazał, iż jego praca polegała na przyjmowaniu wniosków paszportowych, przygotowywaniu dokumentacji, przedłużaniu wiz cudzoziemcom i wykonywaniu czynności operacyjnych, m.in. poprzez zabezpieczanie polowań dewizowych na terenie województwa [...], a także pozyskiwaniu informacji na temat cudzoziemców, którzy chcieli wziąć udział w polowaniu. Z kolei z opinii służbowych znajdujących się w aktach osobowych wnioskodawcy wynika, że w wykonywanie tych zadań wnioskodawca angażował się osiągając bardzo dobre wyniki, za co był wyróżniany premiami pieniężnymi. Przy czym w opinii z 10 grudnia 1987 r. wskazano, że czterokrotnie takie premie pieniężne zostały przyznane za uzyskanie bardzo dobrych wyników „na odcinku rozpoznawania i wykrywania wrogiej i szkodliwej działalności środowisk opozycyjnych”. Przeczy to ustaleniom Sądu Okręgowego, iż wnioskodawca zajmował się jedynie czynnościami administracyjno - biurowymi, uzyskując mierne efekty pracy. Taka ocena została wprawdzie wyrażona we wcześniejszej opinii z 18 czerwca 1985 r., ale wskazano w niej, że na takie wyniki pracy mogą mieć wpływ uciążliwe dojazdy do pracy w O. z K..

Czynności operacyjne wykonywane przez wnioskodawcę na pewno nie były obojętne i nieprzydatne, stanowiły bowiem podstawę do dalszych czynności operacyjnych, poszczególnych służb i wydziałów. Sąd Apelacyjny, w świetle powyższego nie podziela oceny faktycznej materiału dowodowego dokonanej przez Sąd Okręgowy. Czynności operacyjne wnioskodawcy, jak to przyjął sąd pierwszej instancji, nie miały charakteru formalno - technicznego, skoro przyczyniły się do rozpoznawania i wykrywania działalności środowisk opozycyjnych.

Okoliczność pełnienia dalszej służby już w instytucjach demokratycznego państwa, nie daje podstaw do zmiany powyższej oceny, skoro nie jest to kryterium stosowanej normy prawnej art. 13b.

Powyższe jednoznacznie wskazuje na wykonywanie przez wnioskodawcę czynności i służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżył odwołujący się w całości.

Skarżący zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 327¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 232 k.p.c. poprzez ich

niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu przez Sąd Odwoławczy dokonania rozważań prawnych uwzględniających wszystkie przesłanki dotyczące oceny służby wnioskodawcy - w ślad za uchwałą Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., sygn. akt III UZP 1/20, czego konsekwencją było przyjęcie błędnego założenia że czynności wykonywane przez wnioskodawcę na pewno nie były obojętne i nieprzydatne, stanowiły bowiem podstawę do dalszych czynności operacyjnych poszczególnych służb i wywiadów, podczas gdy w treści opinii Instytutu Pamięci Narodowej próżno szukać jakiegokolwiek przesłanki uzasadniającej przyjęcie takiego stanowiska, skutkiem czego Sąd odwoławczy nie dokonał rekonstrukcji całości przebiegu służby wnioskodawcy która pozwalałaby na określenie, że bezpośrednią konsekwencją czynności wykonywanych przez wnioskodawcę było rozpoznawanie i wykrywanie działalności środowisk opozycyjnych.

Niezależnie od powyższego wskazano, że dokonując przytoczonych wyżej ustaleń Sąd odwoławczy wyszedł poza granice zaskarżenia wyznaczone przez apelację organu, czego bezpośrednią konsekwencją było ustalenie, że czynności operacyjne wykonywane przez wnioskodawcę przyczyniły się do rozpoznawania i wykrywania działalności środowisk opozycyjnych, podczas gdy w wywiedzionym przez organ środka zaskarżenia organ apelujący nie kwestionuje prawidłowości ustaleń Sądu pierwszej instancji dotyczącej oceny wiarygodności dowodu z dokumentu, tj. informacji Instytutu Pamięci Narodowej, której Sąd pierwszej instancji nie kwestionuje, a to na organie ciążył obowiązek wykazania że wykonywane przez wnioskodawcę czynności służbowe naruszały prawa i wolności człowieka.

Wobec powyższego skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez:

1) zmianę zaskarżonych decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA i zobowiązanie Dyrektora ZER MSWiA do przeliczenia prawa do emerytury policyjnej i policyjnej renty inwalidzkiej wnioskodawcy z pominięciem przepisów art. 22a i 15c ustawy zaopatrzeniowej poczynając od 1 października 2017 r.;

2) zasądzenie od organu na rzecz powoda kosztów procesu za wszystkie instancje, wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych;

natomiast alternatywnie wniósł o:

3) uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o dotychczasowych kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej, jako nie mającej uzasadnionych podstaw, oraz zasądzenie na rzecz organu od odwołującego się kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona w stopniu uzasadniającym uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny).

Sądy obu instancji rozpoznające niniejszą sprawę odwołały się do tezy wyrażonej w uchwale Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20 (OSNP 2021 nr 3, poz. 28), zgodnie z którą kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 723) powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka. Sąd drugiej instancji prawidłowo wskazał, że z uchwały tej wynika wniosek, że przyjęcie spełnienia przesłanki „służby na rzecz totalitarnego państwa” nie może być działaniem mechanicznym, opartym jedynie na analizie formalnej przynależności do jednostek wskazanych w ustawie zaopatrzeniowej.

Zgodzić się jednak należy ze stroną skarżącą, że Sąd Apelacyjny, pomimo przyjęcia takich słusznych założeń wyjściowych, nie rozważył całości stanu

faktycznego sprawy i materiału dowodowego zebranego w sprawie, a odnoszącego się do pełnienia służby przez odwołującego się. W związku z tym, zaskarżony wyrok został wydany co najmniej przedwcześnie, bez dokonania i rozważenia wszystkich relewantnych okoliczności faktycznych. Ciężko uznać, aby została dokonana ocena służby odwołującego się na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka, skoro Sąd drugiej instancji ograniczył się właściwie do porównania dwóch ocen pracy odwołującego się i wskazania, że dostawał on nagrody pieniężne, zaś jego praca została oceniona jako przydatna przy rozpracowywaniu działalności opozycyjnej. Brak jednak analizy i wskazania, jakichkolwiek czynności i działań odwołującego się, godzących w prawa i wolności człowieka i obywatela. W swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy jasno wskazał, że sądu powszechnego nie wiąże informacja o przebiegu służby i w razie stosownego zarzutu przeciwko osnowie tej informacji, sąd będzie zobowiązany do rekonstrukcji jej przebiegu w konkretnym wypadku. Przedstawione przez ubezpieczonego kontrfakty muszą podlegać swobodnej ocenie, w szczególności w kontekście długości okresu pełnienia służby, jej historycznego umiejscowienia w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., miejsca pełnienia służby, zajmowanego stanowiska czy stopnia służbowego. Przebieg procesu będzie oscylował wokół procesowych zasad dowodzenia i rozkładu ciężaru dowodów, z uwzględnieniem dowodów *prima facie*, domniemań faktycznych (wynikających chociażby z informacji o przebiegu służby) i prawnych oraz zasad ich obalania. Stąd też stwierdzenie pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. nie może być dokonane wyłącznie na podstawie informacji Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kryterium formalnej przynależności do służb), lecz na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka służących reżimowi komunistycznemu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2022 r., II USK 427/21, LEX nr 3418356). Naturalnie, w trakcie kwalifikacji dokonywanej na podstawie art. 13b ust. 1 w związku z art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy z 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy nie jest wystarczające

podkreślenie, że odwołujący się osobiście nikomu nie szkodził i że nie prowadził sam działalności operacyjnej. Należy bowiem to ustalenie (niekwestionowane w sprawie) skonfrontować ze spojrzeniem „instytucjonalnym”, a więc z tym, czym zajmowała się dana jednostka.

Ponadto, wbrew stanowisku Sądu drugiej instancji, nie można całkowicie ignorować faktu pełnienia przez odwołującego się służby na rzecz jednostek Policji już po zmianach ustrojowych i obaleniu poprzedniego reżimu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, na podstawie art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej, że zastosowane w art. 15c ust. 3 ustawy z 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy „równanie w dół” ma charakter „ślepy”. Dotyczy każdego kto pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, bez względu na czasowy wymiar tej służby do 31 lipca 1990 r., jak również bez względu na okres służby po 31 lipca 1990 r. Artykuł 15c ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy ma więc właściwości represywne. Sprawia to, że mechanizm z art. 15c ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy jest oderwany całkowicie od reguły proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), abstrahuje od powszechnie rozumianego i akceptowanego poczucia sprawiedliwości, które polega na występowaniu racjonalnej adekwatności między czynem a sankcją oraz narusza zasadę równego traktowania ubezpieczonych. Podzielić należy konkluzję, że w demokratycznym państwie prawa nie mogą korzystać z ochrony rozwiązania normatywne w jawny sposób nierówno traktujące obywateli, które w nieprawidłowy (odwetowy) sposób sankcjonują na gruncie prawa zabezpieczenia społecznego „rozliczenia historyczne” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 30 listopada 2023 r., III USKP 65/23, OSNP 2024 nr 6, poz. 67).

Nie ulega wątpliwości, że długość i przebieg służby przed 31 lipca 1990 r. oraz po tej dacie powinny zostać również uwzględnione przy dokonywaniu oceny w przedmiocie „służby na rzecz totalitarnego państwa”, bowiem krótkotrwała służba, niepowiązana bezpośrednio i nieprowadząca do naruszania praw i wolności obywateli w okresie PRL, w porównaniu do długiego okresu służby po 1990 r., zwłaszcza takiej, której przebieg został szczególnie doceniony, nie powinna wpływać na wymiar uprawnień emerytalnych.

Wobec powyższego, Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę ponownie przeanalizuje i oceni całość zebranego w sprawie materiału dowodowego, a nie jedynie wybrane, pojedyncze dowody, weźmie pod uwagę również przebieg służby odwołującego się po 1990 r., proporcje tej służby w stosunku do służby przed 31 lipca 1990 r. i dopiero wówczas, na podstawie takiej całościowej oceny stanu faktycznego sprawy, przesądzi, czy odwołujący się pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa. W tym bowiem momencie, uzasadnienie podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku jest tak wrywkowe i lakoniczne, że nie jest możliwa ocena kasacyjna zapadłego rozstrzygnięcia.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 386 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[SOP]

[a!]